

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר נחום בורובסקי שליט"א

סנהדרין נט. - בענין שאר המצוות של בני נח, ואם היה לאבות דין

בישראל

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- האם היו להאבות דין ישראל מזמן שמל אברהם אבינו עד מתן תורה, או דין בני נח?
- ברמב"ן (פרשת אמור) מבואר שהאבות הי' להם דין ישראל. וצ"ע מדברי הרמב"ן בבבא בתרא נח. שכתב דאברהם אבינו במיתתו לא הי' מטמא כיון שלא היה לו דין ישראל!
- ברש"י ותוס' מבואר שלא היה להאבות דין ישראל. וצ"ע ממה שמבואר בסנהדרין נח: שהמצרי שהכה ליהודי במצריים נתחייב מיתה מדין עכו"ם שהכה לישראל.
- ברמב"ם מבואר שאסור לנכרי לחדש מצוה לעצמו, אלא יעמוד בתורתו. שוב כתב דבן נח מקבל שכר אם רצה לעשות אחת משאר מצוות התורה, וצ"ע, הא כבר כתב שאסור לו להוסיף מצוות על מצוותיו! וכן יש להקשות על דברי הביאור הלכה (סו"ס ש"ד) שכתב שגר תושב יכול לקבל על עצמו לשמור שבת, והא אסור לגוי להוסיף מצוה על מצוותיו.

אם הי' להאבות דין ישראל

1. סנהדרין נח.: וז"ל, "אמר רבי חנינא נכרי שהכה את ישראל חייב מיתה, שנאמר ויפן כה וכה וירא כי אין איש [ויך את המצרי] וגוי."

2. רמב"ם הלכות מלכים פרק י' הלכה ט', וז"ל, "עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד. וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו. כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע. ואם עסק בתורה, או שבת, או חידש דבר, מכין אותו ועונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה, אבל אינו נהרג."

3. פרשת דרכים, דרוש א', וז"ל,

"שוב ראיתי דמחלוקת זה קדום ונחלקו בו חכמי התלמוד, דבפרק ד' מיתות דף נח ע"ב אמרינן אמר ר' חנינא עוי"ג שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי, ופרש"י ויך את המצרי משום דהכה את העברי, וא"כ על כרחין לומר דס"ל דיצאו מכלל בני נח לגמרי דהא פשיטא דבן נח המכה לבן נח חבירו אינו חייב מיתה, ואם איתא דלא יצאו מכלל בני נח כי אם להחמיר איך הותר למשה רבינו להרוג את המצרי כיון שכפי דיני בני נח לא היה חייב מיתה, אלא ודאי דס"ל לתלמודא דידן דיצאו מכלל בני נח לגמרי אפי' להקל. ובשמות רבה פרשה א ס"י (לב) [כח] אמרינן וז"ל כיון שידע הנוגש שהרגיש בו החזירו לעבודת פרך והיה מכה אותו ומבקש להורגו כו', אמר משה ודאי זה חייב מיתה כמו שכתוב ומכה אדם יומת, ע"כ. וכתב שם מהר"ש יפה אבל לולא זה מפני מה שהיה

מלקהו ומרדהו, לא היה לו משפט מות, ומ"ש הרא"ם ע"ד רש"י שפירש ומלקהו ומרדהו ואמר ואפילו הכי קטליה דא"ר חנינא עוי"ג שהכה את ישראל חייב מיתה כדאיתא בפרק ד' מיתות, אפשר דפליג מדרש זה עלה וס"ל דהיינו בתר מתן תורה שנבדלו ישראל לשבח, אבל מתחלה כולהו בני נח חשיבי וליכא מיתה אלא לשופך דם האדם, ע"כ. הרי דס"ל למדרש דלא יצאו מכלל בני נח לגמרי להקל.

ובש"ר פרשה ד סימן א אמרינן וז"ל, נקי כפים זה משה, אשר לא נשא לשוא נפשו זה נפשו של מצרי, שלא הרג את המצרי עד שעמד עליו בדין וראה שחייב מיתה והרגו. וכתב שם מהר"ש יפה כי לא הרגו על מה שהיה מכה את העברי לבד אלא על ענינים נסתרים וכו' שראה את המלאכים ונמלך בהם והיינו שהודיעוהו מה שבא על אשתו, ולכן אמרו שעמד עליו בדין וראה שחייב

מיתה והרגו כו', דס"ל שלא היה חייב מיתה על הכאת העברי כי לא הכהו מכת מות. ואע"ג דאמרינן בפרק ד' מיתות דנתחייב מיתה משום דסוטר לועו של ישראל חייב מיתה, ס"ל דאכתי לא הוּו רק בני נח, ופליג אההיא וס"ל כההיא דלעיל פרשה א סימן (לב) [כח] דס"ל דחשיבי כבני נח, עכ"ל.

הרי דס"ל דלדעת המדרש לא יצאו מכלל בני נח לגמרי, באופן שמחלוקת זה אם קודם מתן תורה יצאו ישראל מכלל בני נח לגמרי או לא יצאו לגמרי נפתח בגדולים ונסתיים בגדולים, דתלמודא דידן אזיל בשיטת הרמב"ן ומהר"ש יפה, והמדרש אזיל בשיטת חכמי צרפת והרא"ם ז"ל."

4. חידושי הר"ן סנהדרין נ"ח, וז"ל, "כותי שהכה את ישראל חייב מיתה. משמע דמדין גזל מיייתנן לה דמה לי חבל בגופי מה לי חבל בממונו, ולפי"ז ל"ש כותי ול"ש ישראל שוין בדבר, ועוד דמהיכא ילפינן לה מהמצרי שהכה את איש עברי, ושניהם היו ב"נ. ולי לא משמע הכי, דדוקא ישראל, דאע"ג דעדיין לא קבלו התורה כבר הי להם מצות יתירות על בני נח וכדכתיבנא לעיל, ועוד דא"כ למה מנו בכלל הז' מצות שפיכת דמים והיא הריגה לחשבו מכה חבירו, אלא ודאי דוקא מכה ישראל חייב מיתה ממש כמו שהרגו מרע"ה."

5. רמב"ן על התורה ויקרא פרק כ"ד פסוק י', וז"ל, "וטעם בן הישראלית ואיש הישראלי - להורות כי העו"ג הבא על בת ישראל הולד אינו ישראלי... והצרפתים אומרים כי טעם הגרות מפני שהיה קודם מתן תורה, והיה משפטו לילך אחר הזכר ממה שאמרו (יבמות עח:) באומות הלך אחר הזכר, וכאשר נולד זה לא מלו אותו כי מצרי היה בדינו, אבל כשגדל נתגייר לדעתו ונמול. ואין דעתי כך, כי מעת שבא אברהם בברית היו ישראל ובגויים לא יתחשבו, וכמו שאמר בעשו (קידושין יח) ודילמא ישראל מומר שאני, וק"ו הדבר אם לאחר מתן תורה שהכותי הבא על בת אברהם מחייבי לאוין ואין לו בה קידושין היא מקוה טהורה לאומות להכשיר את ולדה להיות כמוה, לא כל שכן קודם התורה שתהא מטהרת ולדה להיות כמוה לחייבו במילה כזרעו של אברהם ויהיה מכלל בני ישראל."

6. מהרש"א יבמות ק:, וז"ל, "והא דנשא אברהם את הגר שפחת שרה י"ל משום דממילא נשתחררה כדין הנושא שפחתו בפרק השולח, ואף לפי המדרש שכתב החזקוני שהיתה הגר שפחת מלוג של שרה כדכתיב ולה שפחה מצרית, מ"מ כיון ששרה עצמה נתנה אותה לאישה אברהם כדכתיב ותקח שרה גוי ותתן אותה גוי נשתחררה ממילא כדין הנושא לעבדו בת חורין יצא לחירות. וכן צ"ל גבי יעקב שנשא שפחת רחל ולא. ומיהו באברהם אין זה מספיק דאף אם נשתחררה הגר מ"מ הויא לה מצרית ראשונה דעתידה התורה לאסור ואברהם קיים כל התורה אפילו עירוב תבשילין כדאמרינן ביומא וצ"ל כיון דנשאה קודם שנימול ואז לא קיים עדיין כל התורה דהא לא קיים מילה שוב לא גירשה אחר שנימול אע"ג שהיתה מצרית ראשונה."

7. רש"י סנהדרין נט. ד"ה ואלביא דרבי יהודה, וז"ל, "דאמר בפרק גיד הנשה (חולין ק, ב) מבני יעקב נאסר גיד הנשה, שהיו בני נח קודם מתן תורה."

ורש"י סנהדרין פב. ד"ה בת יתרו מי התירה לך, וז"ל, "משה קודם מתן תורה נשא, וכשנתנה תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצות והיא עמהם, וגרים רבים של ערב רב."

ורש"י זבחים קטז. ד"ה לכל, וז"ל, "בין לישראל בין לבני נח קרבו עולות, אבל שלמים לא קרבו לבני נח, ומשעת מתן תורה שנבחרו ישראל קרבו להם שלמים."

8. תוספות סנהדרין נז: ד"ה לנערה המאורסה, וז"ל, "הא דאמר בסוף פ"ק דב"ב (דף טז: ושם) אותו היום עבר אותו הרשע חמש עבירות בא על נערה המאורסה,

אע"ג דלא נצטוו דבר מכוער הוא, דקחשיב נמי ושט את הבכורה אע"פ שלא הוזהרו על כך. ואשכחן נמי שסיפר הכתוב בגנותו בדבר שעתידה תורה לאסור דאמרי' לקמן (נח:): כותי מותר בבתו, ובפי' כהן משוח (הוריות י:): אמרי' לוט ושתי בנותיו הם שנתכוונו לדבר מצוה צדיקים ילכו בס' הוא שנתכוין לדבר עבירה ופושעים יכשלו בס'."

9. תוספות בנא בתרא נח. ד"ה **מציין מערתא**, וז"ל, "מציין מערתא. משום דקבר סתום טומאה בוקעת ועולה כדאמר בכמה דוכתי, וא"ת והא אין קברי עובדי כוכבים מטמאים באהל משום דאין קרויין אדם, ואפילו רבנן דפליגי אר' שמעון (יבמות סא.) ואמרי דמטמאים באהל מ"מ בקבר שלפני הדיבור לא מרבה לה בנוזר (דף נד.) אלא לענין נגיעה, או בקבר לרבות קבר שלפני הדיבור, ומקרא דכתב גבי נגיעה מרבי לה התם. ויש לומר דאברהם נקרא אדם, דכתיב האדם הגדול, וכן אדם הראשון, ולהכי אין למעטם מקרא דאדם."

ורמב"ן שם, וז"ל, "הא דציין רבי בנאה מערתיה דאדם הראשון ודאברהם אבינו, איכא מאן דקשיא ליה דהא אין קברי גוים מטמאין באהל ואמאי מציין מערתא דבני נח. ויש מתרצים דכי אמרינן אין קברי גוים מטמאין באהל הני מילי אחר הדיבור, אבל קודם הדיבור, כלומר לאותן הגוים שכבר מתו קודם מתן תורה, מטמאין הן באהל שאף הן היו קרוין אדם, דתניא בספרי או בקבר זה קבר שלפני הדיבור. ואינו מכוון אצלי, דלגבי נגיעה תניא ומאהל אימעייט, וכן פרש"י ז"ל במסכת נזיר (נ"ד א'), ובגמרא נמי מוכח, ולא ידעתי למה מציין, אלא מפני כבודם שהרי קיימו וקבלו עליהם תורה או שמא לא היה סובר כרבי שמעון בן יוחאי אע"פ שהלכה כמותו."

10. קובץ שיעורים בנא בתרא שם אות רס"א, וז"ל, "ובעיקר תירוצם תימה, דעל קושיתם השניה, מקבר שלפני הדיבור דלא איתר ב"י אלא לטומאת מגע, לא תירצו כלום, דמה בכך שנקרא אדם, מ"מ הוא קבר שלפני הדיבור, ואין מציין אלא לדבר הטמא באוהל, מו"ק ה'."

11. גמרא קידושין יח., וז"ל, "רב חייא בר אבין א"ר יוחנן עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה, דכתיב (דברים ב) כי ירושה לעשו נתתי את הר שער. ודלמא ישראל מומר שאני."

שאר המצוות שנצטוו בהם בני נח

12. גמרא סנהדרין נח:, וז"ל, "ואמר ריש לקיש נכרי ששבת חייב מיתה, שנאמר (בראשית ח') ויום ולילה לא ישבתו, ואמר מר אזהרה שלהן זו היא מיתתן, אמר רבינא אפילו שני בשבת. וליחשבה גבי שבע מצות! כי קא חשיב שב ואל תעשה, קום עשה לא קא חשיב. והא דינין קום עשה הוא, וקא חשיב! קום עשה ושב אל תעשה נינהו. ואמר רבי יוחנן נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה."

13. רמב"ם הלכות מלכים פרק י' הלכה י', וז"ל, "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה, ואם הביא עולה מקבלין ממנו, נתן צדקה מקבלין ממנו, ויראה לי שנותנין אותה לעניי ישראל, הואיל והוא ניזון מישראל ומצוה עליהם להחיותו, אבל העכו"ם שנתן צדקה מקבלין ממנו ונותנין אותה לעניי עכו"ם."

14. רמב"ם הלכות מלכים פרק ח' הלכה י"א, וז"ל, "כל המקבל שבע מצוות ונוהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא, והוא שיקבל אותן

ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, אבל אם עשאו מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם."

15. חידושי חתם סופר חולין לג., וז"ל,

ק"י רוננים פי' יוד ונולכים ה' פי' והי' יוד סכרחה סמחלק צין עכרים לכן נח שאותו קיבל עליו שלא לעצ"ה זה נוסח לטעות ולקיים האמרות שרלה ומה ונקבלים קרבתה ונולמדים לו תורה ומוקבלים מונס לדיקה והשחל לקינו מנוי טענה ניי חכא ניידי דהרי גם גוי חס חיס ענינו ונותר לטענה. וניחשז קי' ט"ס ולחשז"י צהדי ז' מלטה וכל רוננים סומך חשקס מדיס לייא עיזא עושקס וחיסס מלודיס מנסונע גם חיסס חקודיס והלכה כסחס דמדיס דהוא צהרל טפי מנסחס ט"ס דשאר"י מנסכחוס טהוא חיצור מואחר :

16. ביאור הלכה סוף סי' ש"ד, וז"ל,

"א"י גמור וכו'. כתב המ"א אם קבל עליו מצות הנהגות בעבד והוא שכיר נ"ל דאין רבו מצווה על שביתתו כשעושה לעצמו [פי' דאם עושה לישראל אחר בודאי אסור מן התורה דלא גרע מגר תושב בעלמא] דלא הזהירה התורה אלא על עבד הקנוי קנין עולם אבל העבד אסור לעשות מלאכה אפילו לעצמו דהא קבל עליו מצות הנהגות באשה עכ"ל.

וצע"ג כיון שאין קנוי לו הלא בודאי אין גירות לחצאין ומאי מהני קבלתו למצות הנהגות בעבד הלא קי"ל בבכורות בפרק עד כמה [דף ל'] א"י שבא לקבל עליו ד"ת חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו... ודוקא בעבד שגופו קנוי ויש עליו שם עבד גילתה לנו התורה דבאיש כזה די אם יקיים רק מצות הנהגות באשה משא"כ באדם דעלמא אין לנו בתורה רק או גר תושב או ישראל גמור, וזה שלא רצה לקבל עליו כל התורה מסתברא דאין מדרגתו אלא כגר תושב בעלמא ומנא ליה להמ"א שיהיה עדיף מגר תושב דהוא אסור לשבות בשבת וזה יהיה מהני קבלתו שיהיה מחויב לעצמו להזהר במצות שבת כישראל, וא"כ לפ"ז ימצא איש שיוצא מכלל גר תושב בהרבה מצות יותר כפי קבלתו ולכלל ישראל לא בא וגם בכלל עבד אינו ומנ"ל זה.

ועיין ביו"ד סימן קכ"ד בביאור הגר"א סק"ה דאין מלין אותו עד שיקבל עליו כל המצות וא"כ באיש כזה איך מלו אותו קודם שקיבל עליו כל המצות כיון דאינו עבד רק שכיר בעלמא ובלא מילה וטבילה קי"ל דאינו בכלל ישראל כלל ומנ"ל שיהיה מחויב לקיים המצות מחמת קבלתו ועיין ביבמות מ"ז דאבותינו לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה וכו' ולא די במה שקבלו על עצמן מתחלה לקיים כל התורה שענו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.

אחר כתבי כ"ז התבוננתי שאפשר לקיים דבריו דס"ל להמ"א ג"כ דאינו בר ישראל כלל ובכלל גר תושב הוא והכל כאשר כתבנו אלא דס"ל דגר תושב גופא אם רצה לקבל

עליו בעת תחלת גירותו עוד מצות מלבד השבע ג"כ חלה קבלתו שמחוייב אח"כ לקיים, אלא דמה דנקטו שבע רבותא אשמועינן דאף ששבע מצות מחוייב לקיים כל בן נח ומאי רבותייהו אפ"ה חלה הקבלה ובכלל גר תושב הוא לענין שמצווין להחיותו וכ"ש אם קבל עליו יתר מצות בודאי מהני. ולא תקשה ע"ז דאיך ישמור שבת והלא גר תושב ג"כ אסור לשמור שבת כדמוכח ביבמות מ"ח ע"ב בתוד"ה זה גר וכו', דזהו בסתם גר תושב שלא קבל עליו רק שבע מצות כנהוג וא"כ הוא לענין שאר מצות כא"י גמור משא"כ כשקבל עליו עוד מצות בתחלת גירותו ובכללם היה ג"כ שבת בודאי יכול לקיימם ומחוייב לקיימם, ומה דאיתא בבכורות דא"י שרצה לקבל כל התורה חוץ מד"א אין מקבלין אותו היינו לענין לעשותו ישראל גמור אבל לא לענין גר תושב.

וקצת סמך מצאתי לדברי המ"א ממה דאיתא בע"ג דף ס"ד ע"ב איזהו גר תושב דחכמים אומרים כל שקיבל עליו שבע מצות בני נח ואחרים אומרים כל שקיבל עליו כל המצות חוץ מאיסור נבילות אלמא דלאחרים בודאי חלה קבלתו על כל המצות [ומ"מ אינו בכלל ישראל כיון ששייר דבר אחד וכמו שכתבנו למעלה] וה"ה דלחכמים אם קיבל חלה הקבלה דכל דאיכא למעט בפלוגתא טפי עדיף זהו הנלע"ד בישוב דבריו."